

IZ PROŠLOSTI SENJA PO DOSELJENJU HRVATA

Godine 555. gotska je vojska poražena i njihove države nestaje. Bizant je ponovo zavladao Jadranskim morem, ali je bio nemoćan zaustaviti veliku seobu naroda. Neki dalmatinski gradovi na kopnu i na otocima ostali su i dalje slobodni pod bizantskom vlašću, dok je unutrašnjost zemlje između Drave i mora bila ničija, bez vlasti i nenaseljena. Oko 565. u istočnim krajevima Galicije u porječju Gornjeg Dnjestra, Visle i Odre do Polabja, nalazila su se brojna slavensko-antska plemena, a njihov je mirni razvitak poremećen prodorom Avara. Neka od slavenskih plemena bilo silom ili milom kao saveznici prodiru s Avarima 568. prema zapadu. Iste godine sele u Italiju Langobardi, a na njihovo mjesto u Panonskoj nizini dolaze Avari i Slaveni. Kako nas izvještava langobardski povjesničar Pavao Djakon (r. o. 720) 599. tuži se papa Grgur, da su Slaveni i Avari ozbiljno ugrozili provinciju Dalmaciju i prijete samoj Italiji. Oko 600. oni su zajedno popalili istarske gradove i sela. Slaveni 603. pomažu Langobardima osvojiti Kremonu. Godine 612. Slaveni ponovo upadaju u Istru, da bi 614. zajedno s Avarima prešli rijeku Savu i osvojili rimsku Dalmaciju. Tako je 565. započela, a 614. završila seoba Slavena — Hrvata u današnju postojbinu.

Poslije poraza Avara pod Carigradom 626. avarskog jarma oslobađaju se neki Slaveni, i među ostalima i oni Hrvati koji su živjeli na prostoru bivše provincije Dalmacije, između Save i mora. Ovi su se uz pomoć ili na nagovor Bizanta, silom oružja oslobodili nesnosne avarske vlasti. Tim činom udareni su temelji za formiranje državne zajednice kneževine Dalmatinske Hrvatske. Od sredine do kraja 8. st. u našim sjevero-zapadnim krajevima postepeno se jača i širi franačka vlast i utjecaj a da se ta ojača, na Liburnijske Hrvate je poslana vojska koju je vodio markgrof Erik. Hrvati se sprema na otpor i kod brda Laurenta, nedaleko grada Trsata, iznenada navale na franačku vojsku i ubiju Erika. Iza toga Franci opreme novu jaču vojsku koja nakon dugotrajne opsade teškom mukom osvoji i spali dobro utvrđeni i branjeni grad Trsat. Godine 803. Franci podvrgnu pod svoju vlast čitavu Dalmatinsku Hrvatsku do rijeke Krke. Poslije mira u Aachenu 812. Dalmatinska Hrvatska i kopneni dio Liburnije ostaju pod Francima, a dalmatinski otoci i neki gradovi na kopnu dolaze u sastav bizantske teme.

U vrijeme cara Ludovika Pobožnog (814—840) zbog samovolje franačkih namjesnika došlo je do ustanka Posavskih Hrvata koje je predvodio knez

Ljudevit. Protiv Ljudevita je ustao kao franački vazal dotadašnji knez Gadčana Borna. Prema vijestima cara Porfirogeneta (+ 959) Slaveni i Avari 614. osvajaju rimsku provinciju Dalmaciju i tada je Senija, kao i mnogi drugi gradovi osvojena i spaljena. Na ruševinama drevnog grada početkom 7. st. Hrvati podižu novo naselje, današnji Senj, o kojem kao i o većini naših starijih gradova nemamo do danas pisanih vijesti, a niti arheoloških nalaza za sve vrijeme postojanja hrvatske države, tj. do kraja 11. st. Vjerojatno od 9. st. pa dalje Senj je dio teritorija župe plemena Gadčana. Vjerojatno je bio veće i značajnije mjesto Liburnije (9.) i Krajine (10. i 11.) stoljeća. Pod Krajinom u 10. i 11. st. podrazumijeva se veća političko-administrativna jedinica u čiji je sastav ulazila Meranija (kraj pod Učkom), Vinodol, Senj s okolicom (sve do Starigrada na jug), te otoci Krk, Cres i Lošinj. Da je Senj u sastavu Krajine, dokaz je taj što su se u vojsci pod komandom kneza Sergija (jednog od nasljednika kneza Kosmata), uz ostale nalazili Senjani kada je ta vojska 1116. krenula brodovljem iz Krka na osvajanje Raba koji je dužd Ordelafo Faledro osvojio 1115. Ovo nam je prvi pisani spomen za Senjane i time za grad, a sigurno je da se pod Senjanima misli i na stanovnike iz njegove bliže okolice. Tada je Senj kao slobodni primorski grad mogao i bio dužan dati brodovlje i opremiti vojsku koja je za kralja Kolomana krenula na osvajanje Raba, ali je bila iznenada napadnuta i zarobljena. Prema ugovoru o primirju sklopljenim 1116. Venecija je dobila pod svoju vlast otoke Krk, Rab, Lošinj i Cres, Meraniju njemački car Henrik V, a Vinodol i Senj s okolicom ostao je i dalje u vlasti hrvatsko-ugarskog kralja. Na splitskom saboru održanom 1185. zaključeno je da se osnuje senjska biskupija sa sjedištem u gradu Senju, a pod nju da spadaju uza Senj s okolicom Vinodol i Gacka. Za prvoga biskupa bio je izabran i posvećen Mirej.

Oko 1184. kralj Bela III predaje templarima (crkvenom redu) grad Senj zajedno s crkvom sv. Jurja i svima pašnjacima, šumama i ostalim pravima, što je kasnije potvrdio i sam papa Lucije III. Kada je kralj Andrija darovao senjskim templarima Gacku župu, povećala se važnost grada Senja tj. uvećala se politička vlast novim područjem nad kojim je odranije (1154?) vršio jurisdikciju senjski biskup.

Nekako pod konac 12. st. opaža se jačanje utjecaja i moći krčkih knezova na susjednom hrvatskom kopnu osobito kako su 1193. dobili u vječni posjed vinodolsku, a 1225. modrušku župu. U to vrijeme (poč. 13. st.) templarski grad Senj postaje najznačajnije trgovačko i pomorsko središte na sjevernom Jadranu, glavna luka hrvatsko-ugarskog kraljevstva. Odavle je preko sedla Vratnika (698 m n. v.) vodila u unutrašnjost stara Via exercitialis kojom su se od prije kretale vojske i odvijao sve veći dio trgovine između naroda sredozemnog bazena i unutrašnjosti. U to vrijeme dolazi do ekonomskog prosperiteta Senja a time i do veće ekonomske moći i ugleda senjskih templara. Zbog toga često puta dolazi do smutnja i sukoba sa građanima, koji sve više traže slobodu što je templari pokušavaju umanjiti zbog svojih interesa i apsolutne vlasti. Zbog nemirnog stanja »buntovnih i zločestih građana« dogovorno s kraljem Belom IV, templari se odreknu Senja i Gacke, a u zamjenu dobiju dubičku župu. Senj ponovo postaje slobodni kraljevski grad i luka kojim od 1269. do 1271. upravljaju kraljevi službenici. Kada su templari napustili Senj, poduzeli su krčki knezovi sve mjere da dođu u posjed tako važnog grada i okolice. Želja im se ispunila 1271. kad su pred crkvom sv. Marije (na Kaptolskom trgu) sabrani senjski građani, vlastela, suci i vijećnici jednoglasno izabrali Vida IV, kneza

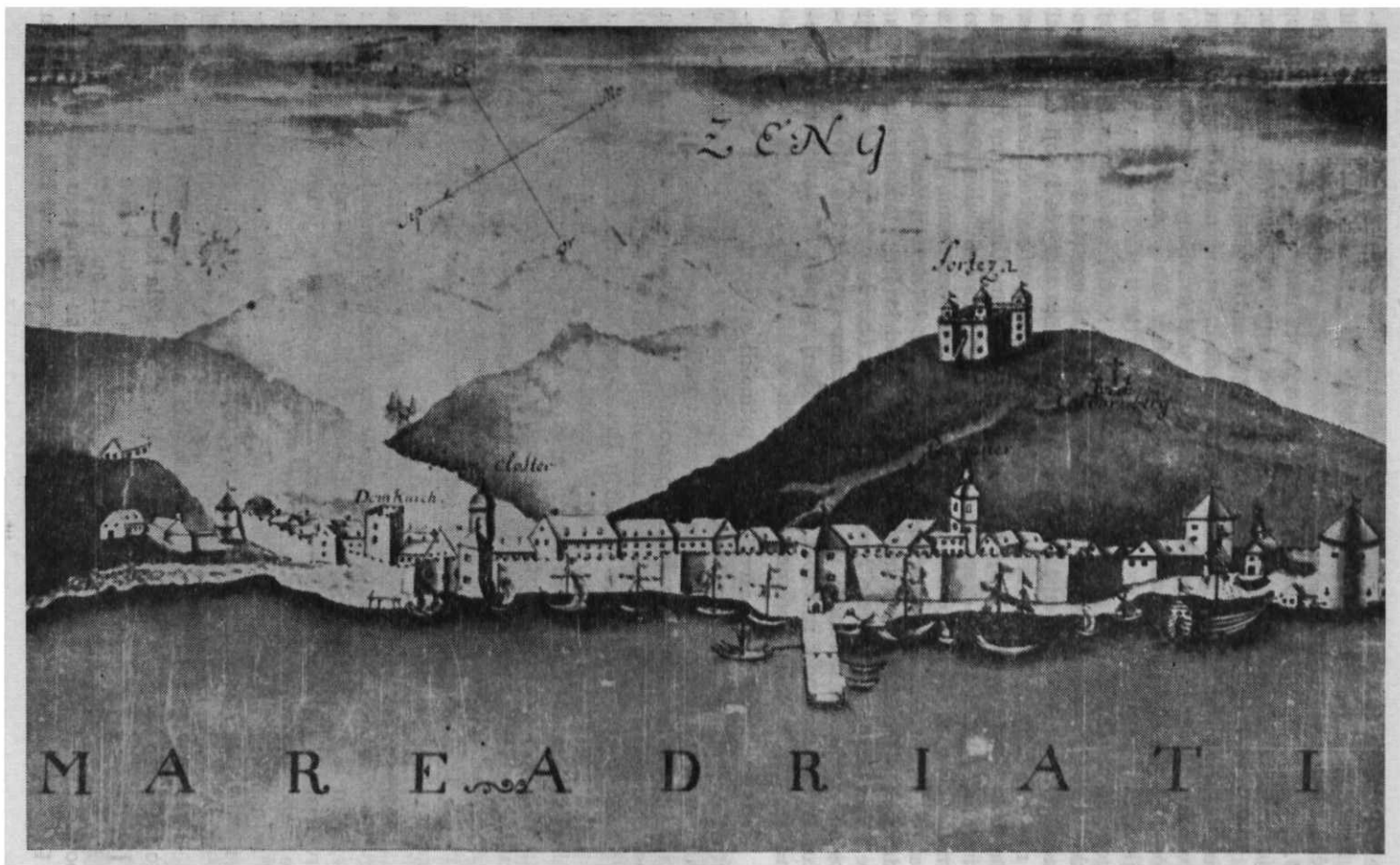
krčkog i vinodolskog i njegove nasljednike za vječne potestate i upravitelje grada Senja. Izbor senjskih građana potvrdio je kralj Bela IV. Kada su knezovi dobili pod upravu tako važan grad, uznastojali su ispuniti i sva obećanja koja su dali građanima, da i nadalje slobodno utvrđuju svoje prihode, da biraju po starom načinu gradske službenike i žive po starim običajima i pravima. Prava krčkih knezova na Senj potvrdio je kralj Stjepan II i kasnije svi njegovi nasljednici. Imajući pod sobom grad Senj i njegovu okolicu, knezovi su mogli imati utjecaj na razvitak senjske trgovine, a preko raznih veza koje su sklapali s raznim poklisarima i velmožama na prolazu kroz Senj, mogli su utjecati i na političke prilike u Hrvatskoj, posebno u Primorju i gradu Senju. Godine 1289. podijelio je kralj Ladislav Kumanac senjskim knezovima patronsko pravo nad senjskom i modruškom biskupijom, što je i bilo razlog kasnijim nesuglasicama do kojih je dolazilo s rimskim papom kod izbora senjskih biskupa.

Kada su 1290. senjski knezovi dobili u posjed Gacku županiju, postali su gospodari velikog teritorija pod čijom su se upravom našli otok Krk, Vinodol, Senj s okolicom, Gacka i Modruš, gotovo čitava stara Krajina iz vremena hrvatskih kraljeva. Od 1302. od kneza Dujma dalje krčki i senjski knezovi u službenim ispravama se nazivaju Frankopanima.

Za vrijeme rata između hrvatsko-ugarskog kralja Ludovika i Mlečana, uvelike je stradala senjska trgovina. Kako je Senj u ratu bio na strani svog zakonskog vladara i na strateški važnom položaju, pokušao je grad osvojiti mletački admiral Loredano. Kada mu to ne uspije zapali veći dio grada. U nastalom požaru propadnu mnoge crkvene i javne zgrade. Nekako u isto vrijeme mletačka mornarica spalila je na Krku Staru Bašku.

Kao ostali dalmatinski gradovi i Senj ima svoj statut od 1388. koji su knezovi Anž i Stefan Frankopan dali građanima, ali istovremeno i garantiraju njihova stara prava, određuju nove propise važne za sigurnost, javni red, čistoću, trgovinu, brodarstvo i šume. Za vrijeme rata između Zigmunda i Ladislava 1420. napuljska mornarica napala je Senj, ali bez nekih posljedica. Poslije toga napadaja knez Mikula Frankopan posvećuje veću pažnju na eventualnu obranu grada, učvršćuje gradski bedem i podiže kule. Da jednom prestanu neprijateljstva među knezovima Frankopanima, došlo je u Modrušu 1449. lo sastanka na kojem se braća izmire i porazdijele očevinu. Grad Senj, koji su svi htjeli imati u posjedu, ostao je i dalje svojina svih Frankopana.

U to vrijeme s istoka je zaprijetila nova opasnost, te nastaju nemirna vremena. Pojava Turaka uznemirila je senjske građane i same knezove. Zbog nove političke situacije na Balkanu i zbog turske opasnosti počeli su da stradavaju senjska trgovina, obrt i brodarstvo, osobito poslije pada Bosne 1463. u turske ruke. Iste godine Turci se prvi puta pojavljuju pod gradskim zidinama i pustoše senjsku okolicu. Godine 1468. Turci ponovo dolaze pod Senj te na povratku pljačkajući opustošise modrušku župu, a mnogo naroda i silan plijen odvedu sa sobom. Zbog slabih bedema i kula, a bez osobite obrane, mnogo senjskih građana odselilo je iz Senja u sigurnije krajeve. Godine 1469. dođe pod Senj lično bosanski paša Ezebeg, ali ga Frankopani samo velikim darovima skloniše na povratak. Nova turska opasnost još je više uznemirila preostale građane i unesla nespokojstvo među knezove, te je zabrinula samu mletačku republiku i ostalu nesložnu hrvatsku vlastelu. Mletačka republika šalje u Senj svoga specijalnog izaslanika, koji je trebao izmiriti nesložne veli-

Sl. 59. — Grad Senj na jednoj karti iz 1749. (Beč, Ratni arhiv, B. IX. C 850).

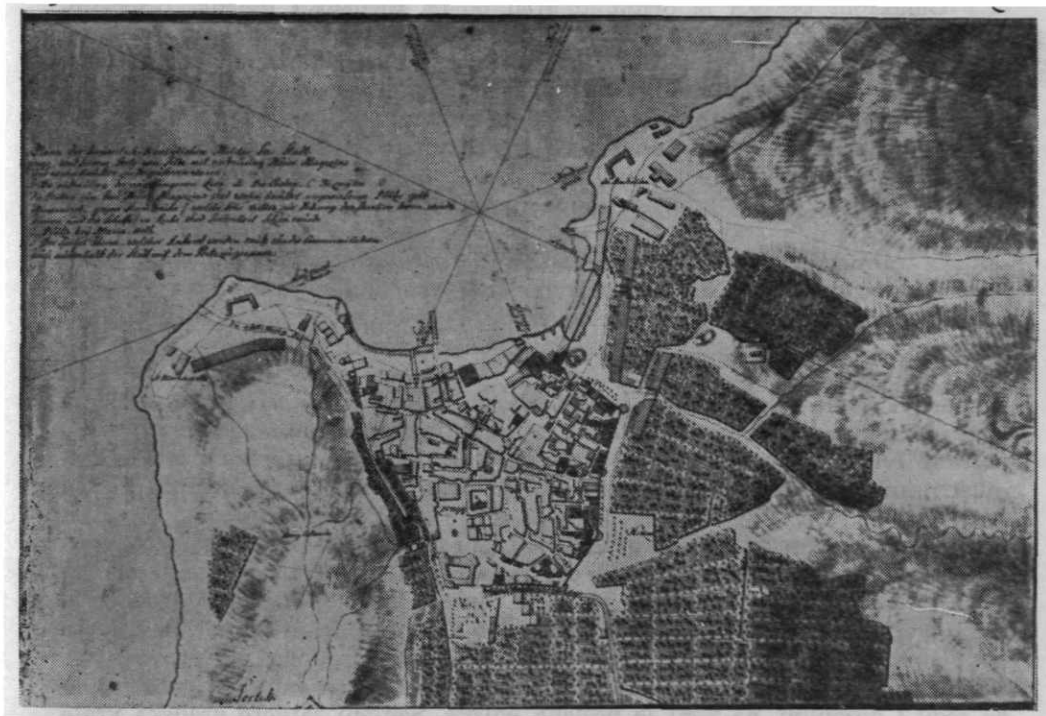
kaše i izvještavati Vijeće o turskom napredovanju. Posebni interesi i zauzimanje Mlečana, pape i Habsburgovaca, od kojih su građani i plemstvo tražili novčanu pomoć i zaštitu, zabrinuli su samog kralja Matiju Korvina. Tako je 1469. poslan u Senj kraljev kapetan Blaž Madjar da uzme grad Frankopanima, a ujedno da bude na pomoć gradu i čitavoj Krajini koja je bila bez obrane. Kraljeva vojska stalno je ostala u Senju, koji je na taj način oduzet Frankopanima i proglašen slobodnim kraljevskim gradom. Istovremeno Kralj Matija Korvin formira »senjsku kapetaniju«, u koju su ušli uza Senj Ledenice, Brinje, Otočac, Brlog, Trsat, Starigrad (senjski) i Karlobag. To je bio začetak Vojne krajine. Tim momentom započelo je novo poglavlje u povijesti grada Senja, njegove Krajine i čitavog našeg naroda, jer je u stvari naviješten rat silnoj turskoj državi pred kojom su padala kraljevstva i carstva i strepila čitava zapadna Evropa. Počeo je rat koji će trajati nekoliko stoljeća i koji će stajati naš narod nebrojene ljudske žrtve, u kojem će on podnesti najveće terete borbe. Tada je iselilo u sigurnije krajeve (Donju Austriju, zap. Ugarsku, na otoke) na stotine tisuća ljudi, žena i djece, dok ih je još više ostalo ili odvedeno u tursko ili mletačko ropstvo. Gotovo čitava zemlja bila je opustošena, gradovi i sela popaljeni i razoreni, a zemlja pusta i neobrađena. U nevolji zemlje, naroda i grada Senjani se obraćaju svuda i mole pomoć od kralja Vladislava, Mletaka, pape i Habsburgovaca. Mole hranu i oružje da obrane grad od nevolje, koji je ostao posljednja obrana i predziđe u borbama sa Turcima. Uviđajući nesreću i veliku opasnost za zapad ako padne Senj, papa i Mlečani pomažu Senjane da utvrde grad i spreme se za obranu.

Kada su Turci 1522. osvojili Liku, primakli su se na domak Senja. Nemoćni i nesposobni kralj Ludovik II prepušta obranu grada i Krajine svome rođaku nadvojvodi Ferdinandu, u kojem su naši narodi i hrvatski staleži nalazili, makar i nedovoljnu, zaštitu i pomoć. U to vrijeme u službi Ferdinanda Habsburškog nalazi se Senjanin Nikola Jurišić, slavni branitelj Kiseka, kao glavni zapovjednik austrijske vojske u Hrvatskoj. Nemirna vremena i vječita pripravnost za borbu s Turcima ili Mlečanima formirala je među Senjanima posebne ratnike koji su danju i noću, na kopnu i na moru bdjeli i čuvali svoj dom, ognjište i grobove otaca, ostatke ostataka nekoć slavnog hrvatskog kraljevstva. U to vrijeme Senj je postao glavna utvrda i središte čitave primorske Krajine, predziđe Istre, Kranjske i Koruške protiv jakih turskih utvrda u Lici i Krbavi. U to vrijeme Senj je jedina slobodna hrvatsko-ugarska luka na Jadranu.

Padom Klisa u turske ruke 1537. naglo su povećali stanovništvo Senja bjeguncima iz porobljenih krajeva Bosne, Hercegovine, Dalmacije i Like koji su u svjetsku historiju ušli pod imenom »senjski Uskoci«. Oni su bili ti koji su sačuvali stari pomorski duh Neretljana, Kačića i Omišana, jedini su puno stoljeće slobodno jedrili Jadranskim morem, a isto tako i jedini su se usudili svojim malenim čamcima poremeliti mir, veličinu i dostojanstvo jedne Venecije i Porte. Oni su bili stalna nevidljiva opasnost s kojom su računali i s kojom su se morali sukobiti svi neprijatelji našeg naroda, ali čijoj su se pomoći uvijek mogli nadati svi oni koji su stenjali u tuđinskom ropstvu. Uglavnom su to bili ljudi jednog jezika, vjere i običaja, koje su zla kob i nevolja ujedinile i sabrale u Senju da se iza njegovih čvrstih bedema i kula lakše odupru neprijateljima. Herojska borba Senjana Uskoka primjeri su čestitosti i odanosti slobodarskim idealima svoga naroda, a jedinstveni su primjer u analima svjetske povjesnice. Istina je i to da su u vrijeme kada su Uskoci bili zatvoreni u

bedeme i kule, okovani mržnjom i intrigama neprijatelja i navodnih prijatelja, protiv njih organizirane prave blokade i da je njih odasvuda vrebala opasnost, dok je gola bijeda i oskudica u kojoj su živjeli sa svojim porodicama puno jedno stoljeće, često puta natjerala te čestite ljude da su znali biti nepravedni prema svojoj rođenoj braći, što su isto tako teško podnosila zulum turski ili okove Mlečana. Zato nam često puta ostaje opravdan revolt Uskoka prema svima onima koji su bili milom ili silom prijatelji ili saveznici Turaka i Mlečana, a svi su ti bili na udaru i katkada plijen nužde i predmet uskočke osvete u borbi za opstanak. Sjetimo se što se Uskoci ustrajno morali podnositi, kolikim su nepravdama i poniženjima bili izvrgavani, pa nam onda i njihovi ispadi danas izgledaju u toj nepoštednoj borbi za opstanak opravdanima, jer »sila ne bira sredstva«, a istina je i to da njihovi neprijatelji i lažni prijatelji nisu bili ljudi od riječi i zadane vjere a niti dovoljno humani u ratu ili miru osim ako su tu bili njihovi lični interesi.

Kada je 1596. Klis ponovo došao u turske ruke, zaoštrio se do krajnosti sukob između Mlečana i Uskoka, te su se zato vodili dugi i krvavi ratovi na kopnu i na moru. Uza sve makinacije koje je sprovodila i sva sredstva kojima se služila mletačka diplomacija, Uskoci su ostali neporaženi — pobjednici. U ovim konfliktima i intrigama znao je pravu istinu samo bečki i gradački dvor, zato je vodio dvoličnu politiku da to uskočko pitanje ne prevrši mjere. Od vremena do vremena zbog sređivanja situacije i umirenja Uskoka, u Senj su slani carski komesari i povjerenici koji su rješavali uskočko-mletačke nesuglasice onako kako im se činilo zgodno i kako su bili plaćani sa strane. Sami

Sl. 60. — Plan grada Senja i bliže okolice (oko 1785).

Mlečani često puta su bili prisiljeni koristiti se uskočkom pomoći, ako su bili u ratu s Turcima i ako su u pitanju bili njihovi stari interesi. Tako je radi sređivanja uskočkog pitanja 1601. poslan u Senj austrijski general Josip Rabata koji je dogovorno sa senjskim biskupom Mark Antunom de Dominisom radio prema uputama (vijeća desetorice) na potpunoj likvidaciji senjskih Uskoka i predaju grada Veneciji. Tom prilikom Rabata i de Dominis dali su pogubiti najviđenije vojvode i knezove, protjerati iz Senja sve časne i hrabre Uskoke, opljačkati njihove domove i zlostavljati žene, djecu i starce. Pretjeranost i svirepost imala je kraj. Izdajstvo naroda i cara, povjerenog stada i vjere nplatili su Uskoci na staru godinu 1601. glavom Rabate, dok je de Dominis izbjegao pravdi i na vrijeme pobjegao iz Senja, da kasnije kao heretik kršćanske vjere bude spaljen na lomači u Rimu.

Godine 1598. provalilo je iz Like 8000 Turaka paleći i pljačkajući do samog Senja. To se ponovilo 1604. Obadva puta bili su u zasjedi dočekani od Uskoka i krajišnika. Uskocima je bila poznata pozadina slučaja Rabata—de Dominis, zato je došlo do novih sukoba koji su trajali dugo, a poznati su pod imenom »uskočkog rata« ili rata za Gradišku koji je završio sramnim Madridskim mirom 1617. Što neprijatelji Uskoka nisu postigli oružanom silom stotinu godina, uspjelo je njihovim »prijateljima«. Uskoci su iz Senja prognani i raseljeni u obližnje utvrde, njihova mornarica spaljena ili rasprodana, a obrana Senja i čitave Krajine lišena svojih najboljih branitelja. Sreća je našega naroda bila u toliko veća što je Turska u 17. st. prestala biti velesila i njezina je ratna slava počela tamnjeti.

Odlaskom Uskoka iz Senja, u grad dolazi njemačka posada. Kapetani, uglavnom stranci, krše stare običaje i ne poštuju privilegije, pa zato dolazi do revolta Senjana. Kraljevi i carevi garantiraju Senjanima stara i izdaju nova privilegija, u njihovu obranu ustaje hrvatski ban i sabor, ali sve je to uzalud pred interesima nasilnih i nečovječnih generala Vojne krajine i senjskih kapetana. Zbog počinjenih naprava i pogaženih prava Senjani se žale, traže pravdu, ali bez ikakvih rezultata, osim ispraznih obećanja jer je sve to bilo dogovoreno i u prilog interesa unutarnjo-austrijskog ratnog vijeća i uopće jačanju austrijskih staleža u Hrvatskoj. Zbog samovolje kapetana stradava senjska trgovina. Da tom zlu stanu na kraj, Senjani šalju u Beč svoje opunomoćene zastupnike, među ostalim i Pavla Vitezovića kojeg je sam car Leopold primio u audijenciju i lično se obećao zauzeti za Senjane, a istovremeno prijeti silovitim i neposlušnim kapetanima. Poštovanje senjskih prava (zbog svojih interesa) i integraciju sa civilnom Hrvatskom zahtijeva hrvatski sabor 1687. ali bez uspjeha. Kada su Senjani vidjeli da tu nema pomoći, došlo je 1696. do prave bune, čiji je uzrok bio u tome, što su se opunomoćeni senjski zastupnici, patriciji Ivan Homolić i Petar i Filip Vukasović nagodili u Grazu s unutarnjo-austrijskom komorom o prodaji soli, plaćanju tridesetnice, sjeći i prodaji senjskih šuma i prizivu na više sudove, a taj je ugovor senjska općina smatrala nečasnim i štetnim interesima grada Senja, te ga je odbacila. Zbog toga carski dvor određuje da se Senjani silom oružja pokore i provedu poštivanju zaključaka ugovora. Senjani se ponovo žale Leopoldu koji opet uzima građane u zaštitu, ali koje koristi od obećanja kada već 1698. unutarnjo-austrijska komora nanovo određuje Senjanima još veće i teže daće. Tada dolazi do prave bune. Veliko i malo gradsko vijeće protestira kod vlade. Da se buntovni grad privede redu i disciplini, na Senj je poslana vojska. Senjani zatvore gradska vrata i odluču na silu odgovoriti silom. Tek tada kada se energično za Senj zauzeo

ban Baćan i druge hrvatske ličnosti bilo je udovoljeno senjskim pravednim zahtjevima, ali i to za kratko vrijeme.

Oslobođenjem Like od Turaka 1698. minula je stoljetna opasnost koja je prijetila Senju i Krajini, a to se odmah odrazilo na procvat senjske privrede i vraćanju građana mirnom životu, trgovini i obrtu. U vrijeme rata za španjolsku baštinu (1714. do 1715) Senjani na svojim malenim dobro naoružanim brodicama napadaju i nanose poraze francuskoj mornarici koja je ranije spalila Lovran i zamalo osvojila Rijeku.

U početku 18. st. kada Turci potpuno prelaze u defenzivu a Venecija prestaje biti nekadašnja pomorska velevlast, postala je krajiška vojska (jednim dijelom) na turskoj granici praktički nepotrebna. Otada Habsburgovci počinju da vode ratove sa zapadnim državama zbog svojih nasljednih i ekonomskih interesa.

Za daleke i dugotrajne ratove trebala je velika i dobro naoružana vojska, a državne su blagajne odavna bile prazne. Zato se donose i izmišljaju nove reforme i propisi što su teško padali na leđa našeg naroda i grada Senja kojem je trgovina najvažnije vrelo prihoda i života. Za vrijeme carice Marije Terezije Senj je jedno vrijeme izdvojen iz Vojne krajine i priključen Austrijskom primorju, da se 1776. ponovo vrati krajiškoj vojnoj vlasti. Suvladar Marije Terezije Josip II, nastoji na svaki način ojačati senjsku trgovinu koja je bila (uz strateške potrebe) glavni razlog izgradnje tzv. Jozefinske ceste, kojom je tada krenula sva trgovina od Karlovca do Senja (od Podunavlja do mora).

Od 1809. do 1813. Senj je središte distrikta Napoleonove kraljevine Ilirije. Premda je vladavina Francuza bila kratkog vijeka, ona je u Senju i drugdje ostavila vidljivih i korisnih rezultata na kulturnom i privrednom području.

Sl. 61. — Senjska obala sa Potokom (oko 1936).

Odlaskom Francuza Senj je ponovo došao pod krajišku vojnu vlast. Tokom 19. st. Senjani i sam hrvatski sabor pokušavaju da se na sve načine oslobode vojne uprave. Nadošla burna 1848. poremetila je ovu gotovo uspjelu akciju. Poslije 1860. Senj i okolica sve više privredno stagnira i gubi nekadašnju važnost najznačajnijeg trgovačkog i lučkog središta sjevernog Jadrana. Tek 1869. car Franjo Josip udovoljio je stoljetnoj težnji Senjana, ali je tek 1871. Senj sa okolicom izdvojen iz Vojne krajine i proglašen slobodnim lučkim i trgovačkim gradom. Koje koristi od puke proklamacije i oduševljenja građana kada je u interesu stranog kapitala i denacionalne politike Beč—Pešta zadan gradu Senju i čitavom Podgorju privredni udarac izgradnjom željeznice Trst—Ljubljana (1863) i Zagreb—Rijeka (1873). Senjani videći ekonomsko propadanje svoga grada, nastojali su na sve načine zaustaviti privredni pad osnivanjem broderskih društava, i izgradnjom vlastitog brodogradilišta, otvaranjem tvornice jedara i konopa, pive i likera te neumornim nastojanjem da se željeznicom poveže Senj sa Bosnom i Likom, svojim prirodnim zaleđem.

Sve su to bili pokušaji i privremena oduševljenja osuđena na propast, koja se nisu mogla realizirati zbog nerazumijevanja tadašnjih vlasti i nejedinstva akcije svih građana Senja i okolnih mjesta, pred čime su lični interesi morali biti na posljednjem mjestu.

Do propasti Austro-ugarske monarhije 1918. Senj privredno životari. Građani se još uvijek zanimaju i bore za izgradnju željeznice i nastoje zaustaviti privredni gubitak i stari značaj, te se prilagoditi novom vremenu, ali i ovoga puta doživljavaju propadanja. Kroz to vrijeme u senjskoj luci sve je manje brodova nalazilo sidrišta. Poslije 1918. učestala su politička previranja i ekonomske krize u čitavoj našoj zemlji, koje također nisu mimoišle Senja i njegove okolice. Korumpirana politika kraljevske vlade države SHS-a, nije pokušala zemlju privredno ojačati — osamostaliti, a još manje, da pasivna područja privredno podigne i zadovolji široke narodne mase.

Zusammenfassung

EIN ABRISS DER VERGANGENHEIT SENJS

von Ante Glavičić

Das heutige Senj ist aus dem alten illyrischen Ort Senia entstanden, der ältesten Stadt des Kroatischen Küstenlands, die in der Vorgeschichte und der römischen Zeit ein wichtiger Hafen und die kürzeste natürliche Verbindung zwischen Binnenland und Meer war. Während der Völkerwanderung geht Senia zugrunde, und auf den Trümmern der antiken Stadt errichten die Kroaten eine neue Siedlung — das heutige Senj. Im 9. und 10. Jhd war Senj der Mittelpunkt des Bug-Gaus (Buška župa), im 11. Jhd. der Küstenmark (Primorska Krajina). Im Jahre 1184 ging Senj in den Besitz der Templer über. Wegen häufigen Bürgerwirrungen und Aufständen wurde Senj von Bela III. besetzt, die Templer verlassen die Stadt und die neuen Herren werden die Fürsten Frankopan. Zu ihrer Zeit wird die Stadt aufgebaut, Handel und Handwerk blühen. Um 1465. drohen vom Osten die Türken. Senj wird den Fürsten Frankopan weggenommen, und der König M. Korvin gründet die Senjer Hauptmannschaft, den Anfang der Militärischen Mark (Vojna Krajina). Die Stadt wird befestigt, es finden Kämpfe mit Türken statt. In die Stadt kommen Flüchtlinge aus allen ausgeplünderten Gegenden, die sgn. Uskokten von Senj, die entschieden ihre Heimat von den Türken und später auch von den Venedigern verteidigen. Es finden Seegefechte mit Venedigern und Türken statt. Dann kommt es

zum Madrider Frieden und zur Ansiedlung der Uskokon in die Umgebung. Nach Senj kommt die deutsche Besatzung, österreichische Kapitäne beachten nicht die städtischen Privilegien, und die Bürger fordern ihr Recht vom Kaiser und vom Banus.

Im 18. und Anfang des 19. Jhds erreicht der Senjer Handel einen grossen Aufschwung; in diese Zeit fällt der Bau der Josephiner Strasse Senj—Karlovac. Einen grösseren Fortschritt der Stadt hemmt die Grenzer-Herrschaft in Karlovac. Nach 1860 geht der Senjer Handel zugrunde. Es gibt immer weniger Wälder in Senj. Um 1871 wird Senj von den Militärbehörden gelöst und zum freien Hafen ernannt. Später kommt es in Senj zum völligen wirtschaftlichen Zusammenbruch. Mit dem Untergang Österreich-Ungarns hat sich die Lage der Stadt Senj nicht geändert. Das Königreich Jugoslawien kümmert sich wenig um den wirtschaftlichen Fortschritt des Landes und am allerwenigsten um Senj und seine Karstumgebung.